

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXXI.

RUJAN 1935.

BROJ 9.

Dr. JOSIP FLEGER:

SARAJEVO

SA ČVRSNICE PLANINE

(Svršetak)

Visoravan Velike Čvrsnice

Kad ovu gorsku visoravan pogledamo s uzvišenijeg mesta, bilo sa Vilinca, bilo sa vrha Velike Čvrsnice, čini nam se, da je pred nama kameno more. Ova koso položena ploha, koja od SZ postepeno pada prema JI, načičkana je s jedne strane glomaznim brdima zamjernih visina, a koja se drže periferije, dok se sredina sastoji iz mnoštva velikih vrtača i uvala, omeđenih između se zaobljenim glavicama, obraslim klekovinom. No i ta je klekovina tako neznatna, da njezino tamno zelenilo ne daje ni najmanju količinu života ovoj krškoj pustosi. Južno od ove sive i nemirne plohe uzdižu se dva grebena Velike Čvrsnice, duga kojih 10 km. Njihovi odsjeci doduše neznatno strše iznad visoravni, u svemu kojih 300—500 m, ali ta činjenica ne umanjuje njihovu ljepotu. Prvo zato, jer su naglo odlomljeni, pa je tako došlo do izražaja slojevito šarenilo ovih stijena, a onda i zato, što se na rubu ove odlomljene crte uzdižu najviši vrhovi jedan za drugim u neprekidnom i brojnom nizu. Bez tako formiranih grebena Velike Čvrsnice pružala bi njezina gorska visoravan dosadno-tužnu sliku.

Sunce je bilo već visoko odskočilo, kad se spustismo prisojnom stranom Tumbeta na Perov Stan. To je od sjevera zaštićena uvala pod obronkom Vilinca kraj slabog i jedinog slojnog vrelca u ovome kraju. Ono gotovo i ne otječe, tako je maleno, a jačina mu ovisi o padalinama. Sam je stan građen od suhozida, vrlo nizak i prekriven nekolikim daskama. Oko njeg su obori iz suhozida, a više njega u stijeni mala pećina, u kojoj proboravi noć sitna stoka. Sve je tako siromašno i pusto, tako da ni jutarnja svježina ovog lijepog ljetnog dana nije u stanju osvježiti sliku ovog bijednog stana i dati mu bar nešto prijatnosti. A što je istom kasnije u popodnevним satima, kad se ovaj krš upali i kad se u mnogo jačoj mjeri očuti isparivanje ovog tla, onečišćenog po hajvanu, kad se milijuni muha

kao jata neznam kojih ptica uzmuhaju zrakom! Sjećam se jednog popodneva na Perovu Stanu pred nekoliko godina. Bilo je očajno i neopisivo. No više od mene mogli bi pričati oni, koji su bili prisiljeni, da ovdje noće, na dasci od jednog metra dužine, uz dim suhe klekovine i mnoštvo planinskih buha, koje su nevidljive, a koje u toliko jače kolju.

Dočeka nas stara Mara iz Raške Gore, koja je ove godine kasno izašla na planinu čekajući, da se zabrana istjerivanja koza ukine. Ponavlja se uvjek ona dobro poznata jadikovka ovih dobrih, otvorenih, ali siromašnih ljudi na ispaši o samoživoj kozi i narodu,

Foto: J. Cvitković

Pešti Brdo (2040 m) sa Bukovicom

koji bez koze i bez loze ne može živjeti. Rastovarismo svog umornog konja, jer smo dobro ogladjeli, pa se povukosmo malo podalje od stana, da založimo. Kad bi sve svršeno i kad se već malo i odmorismo, pređosmo malo sedlo, koje leži ispod stana, da se spustimo niz Bukovu Glavu, u koliko nam to vrijeme dozvoljava. Pogled odatle vrijedan je ove digresije. Pred nama se — u najблиžem polumjeru — koči istočni greben Velike Čvrsnice s najvišim vrhom Pešti Brdom (Pločom, 2040 m). Ova naglo odsjećena stijena, išarana pločama, pada duboko u najniži i nazuži predjel Bukove Glave, ispod koje počinju ponovno stijenaste tvorevine Osuja, koso položene terase, duge oko 4, a široke oko 1 km. Na njoj ima mnoštvo presličastih stijena, klanaca i procjepa, jedno bogato po-

dručje učinaka erozije i stratifikacije. Na taj način se ovdje na Osoju završava ploha velikočvrsničke visoravni prije nego li se sruši u strme i oko 1200 m duboke ponore Radave u dolini Dive Grabovice. Sad nam se u cijelosti otkriva kompaktnost ovog čvrstog sklopa, koji doduše nigdje nema onih smionih oblika, kao što ih nalazimo na susjednom Prenju. Ali ovo bogatstvo oblika površine ima zasebnu ljepotu pogotovo na rubovima velikočvrsničke ploče, nad dubokim kanjonskim dolinama, kojima je ovaj masiv sa svih strana, izuzev sjeverozapadne, opkoljen.

Duboko dolje crni se Osoj, obrastao bukovom šumom, koja postaje sve to rijeda, što se tlo više penje. Konačno još stoje po-

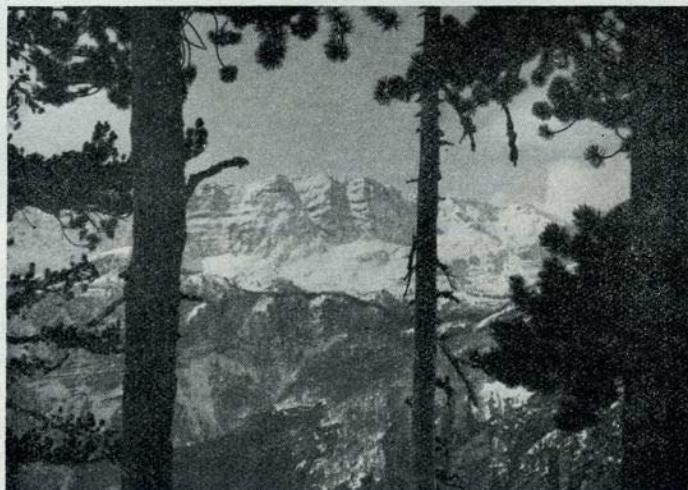

Foto: G. Jereb

P e š t i B r d o s a S t r m e n i c e

jedina slaba i zakržljala bukova stabla, dok ih sasvim ne nestane u sivini krša ove romantično lijepo Bukovice. Oprostimo se s njom jednako srdaćno kao i s našom Marom na Perovu Stanu, pa se odmoreni uputismo prema visoravni mašivši obližnji *S p a s o v* i *K u l i d ž a n o v* *S t a n*. Svuda ljuti krš, doklegod oko dopire. Oko nas velike vrtače i škrapasta područja, upaljena od sunca, pa se teško hoda. Prelazimo iz uvale u uvalu podno *B i j e l e* *G r u d e* (1906 m), pa nam se čini ovaj put beskonačan. Bio bi nam on pravom pokorom, kad ne bi s lijeve strane pratio naše kretanje lanac *G a v r a n i Č a* (1965 m) i kad se pred nama ne bi sve to jasnije obilježavao vrh *V e l i k e* *Č v r s n i c e* (2228 m) i njegovo sjeveroistočno točilo. Ugledasmo pred sobom i *V e l i k u* *K o s u* (2010 m), koja se

izdiže iz sjeverozapadne plohe visoravni, pa se nadosmo pred Josipovim Raskršćem, podno najvišeg vrha Velike Čvrsnice (2228 m), koju narod naziva takodjer Pločom.

Uspon na vrh Velike Čvrsnice (2228 m)

S Josipova Raskršća vodi desno puteljak prema Kuku (1776 m) i silazi onda na Boričevac na spomenutom Polju, dok se lijevi penje prostranim cirkom na sam vrh. Kako smo odlučili, da se popnemo na ovu najvišu točku u sklopu Čvrsnice, ostavismo sve

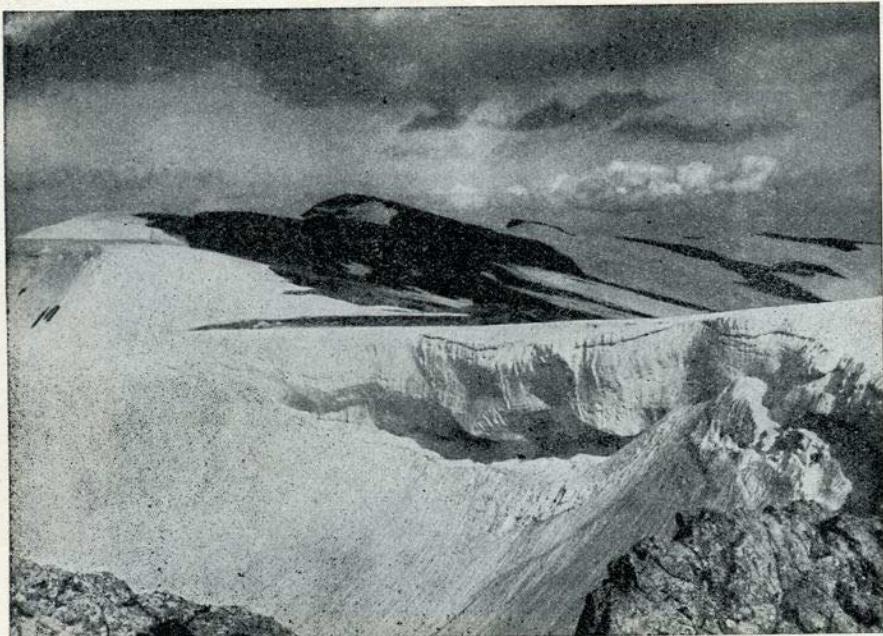

Foto: V. Čurčić

Vrh Velike Čvrsnice (2228 m)

stvari i konja na raskršću, a mi nastavismo uspon uvalama prekrivenim gotovo vječnim snijegom, koji se iz godine u godinu ovdje slaže u podnožju ovog cırka, bogatog morenama i mutoniranim glavicama. I što se više penjemo, snježnici postaju veći, dok se konačno ne mašimo i zadnjeg prostranog snježnika, koji se srušta od vrha Velike Čvrsnice sve do njegovog podnožja.

Odlično provedene okuke puteljka počivaju pod debelom naslagom snijega i istom u kasno ljeto izbijaju one na vidjelo kao kose linije na tom trošnom kamenjaru. Naravski da je veranje uz snježnik bilo naporno. Snijeg zrnast ali ipak toliko tvrd da se u njem duboko ne propada. Za puni sat hoda bili smo na domaku grebena,

gdje se nadosmo pred širokom snježnom pukotinom, zadnjim ostaćima nekadanjih snježnih streha. Ova se pukotina vuče cijelom dužinom grebena, negdje je uža, a negdje šira. Nekako je pređosmo, zadovoljni, kad osjetimo kopno pod nogama.

Kad gledamo Veliku Čvrsnicu sa velikočvrsničke visoravni, čini nam se, kao da je ona sastavljena iz jednog jedinog, oko deset km dugog grebena. No to je optička varka. Postoje dva velika grebena: zapadni viši, na koji se eto popesmo i istočni nešto niži, a koji je ujedno i nešto južnije položen. Uočimo to odmah, kad smo se doskora našli na vrhu Velike Čvrsnice ili Ploče (2228 m), zaobljenoj i krupnim pločama prekritoj glavici, koja se prema sjeveru ruši strmim cirkom. Ovi odsjeci grebena prema visoravni glavnom su karakteristikom Čvrsnice. Izvan pravca tih odsjeka strše lijepo formirani kukovi, a zatvaraju između se cirkove. Ispod njih prostrana područja klekovine prate u cijeloj dužini ovaj greben. Prema jugu silaze strane grebena blaže. Iznad orijaške uvale Razvala strši lijepi vrh drežničkog Jelenka (2170 m), od kojeg se isprekidana crta vrhova spušta i završava u izbočenom rebru Crnog Vrha (1662 m), u Rivinama (940 m) nad dolinom Drežnice.

Između bližeg kuka i Jelenka plave se južne stijene Gavranića (1965 m), koje vidimo kao kroz isječak. Za njim slijedi najveći dio južnih pećina istočnog grebena Vel. Čvrsnice, njegov najviši vrh Pešti Brdo (2040 m), kako se u kosom nagibu spušta u valovitu visoravan Male Čvrsnice. Zbog toga nam se pričinjava Čvrsnica, promatrana s ove visine, kao otvoren luk, čiju nutarnju stranu čine kosi obronci krševitog i vrtačama prekritog tla, što se spušta jednim dijelom u visoravan oko Bara, a drugim dijelom stijenama Sinjara (1386 m) i Grude (1559 m) u duboku dolinu Drežnice.

Lijepo je proći ivicom grebena Vel. Čvrsnice i s visine gledati njezinu prostranu opruženu visoravan pod sobom, ovo uzburkano kameni more, iz čije se površine poput barijere u svoj svojoj dužini uzdiže siv i gojanac Vilinca. Još je ljepše gledati s kuka Drage Kose (2217 m), kako se ta visoravan lomi na sjevero-istoku prema Polju, koje svojim transverzalnim pružanjem na smjer dinarida dijeli sklop Čvrsnice od Vran planine. To je krivudasta i oblicima bogata lomna linija, puna klekom obraslih gromada Lische (1810 m), Nadkuka (1710 m) i nama najbližeg Kuka (1776 m), čije se stijene strmo ruše u zeleno Polje, Masnu Luku i Boricevac, tvoreći ujedno velike uvale. Na toj lomnoj plohi nestaje sive boje visoravni. U tamnoj dubini prostire se zeleni, tkan žutozelenim pačetvorinama obrađenih polja, livada i

nepravilno rukavičastim izdancima borovih šuma, što s Boričevca polako infiltriraju brežuljastu i krševitu površinu J a b u k e (1309 m), dajući tako ovoj zelenoj plohi, gledanoj s visine od preko tisuću metara, rijetko slikoviti izgled. A iznad raznolikih prelaza zelene boje Polja ponovno sivina golih i sivilih pećina V r a n planine, koja se iz razmijerno niskog svog podnožja uzdiže kao orijaška kusasta piramida.

Sputisimo se još malo niže prema zapadu obronkom Drage Kose prema odsjecima nad I v a n D o c e m. Pod nama je najzapadniji izdanak Čvrsnice Jelenak (1806 m), koji zatvara lijepu kotlinu Ivan Doca. U sredini kotline cakli se Blidinjsko Jezero, rijetko i po veličini i po ljepoti svog položaja između dva tako imozantna planinska sklopa: Čvrsnice i Vran planine. Opkoljeno je

Foto: J. Kahn

Blidinjsko jezero

zelenilom travnih obala, a urešeno je pojatama, čiji se krovovi ističu svojim bjelilom u toj zelenoj plohi, pa nam se čini, kad ih ovako gledamo iz te visinske prespektive, kao da su po barskim livadama polijegali labudovi. Malo treba, da čovjek, bio on i nesklon romantičici, zapliva u neko neodređeno čuvstvo pri gledanju ove doista krasne slike. Mnogo čini i spoznaja, da je današnja slika ovog kraja u svim svojim pojedinostima ista kao i nekoć, kada su se u K o n g o r i, na izlazu tjesnaca G r l a sastajali zborovi hrvatskih knezova, o čem postoji u narodu predaja, kao i onda, kada su na R i s o v c u ispod M u h a r n i c e nicali bogomilski stećci današnje nekropole s tako skladnim reljefima junaka u dolamama. Tim više, jer se i život na ovoj planini od predistorijskih vremena do danas tek neznatno promijenio.

Silaz niz cirk bio je lak, brz i zabavan. Prevalismo plohu snježnika u nevjerovatno kratkom vremenu sklizajući se kao na skijama. Pa kad se ponovno nađosmo na Josipovom Raskršću, za-

tekosmo našeg Jozu u dubokom snu kraj konja, koji je gladan pa sao oskudnu travu. Sunce je zapadalo za kukove Čvrsnice proširujući njihovu sjenu po uvalama visoravni, a ugodan vjetar počeo je rashladivati usijan krš u njegovu drhtanju.

Niz Kuk (1776 m) na Boričevac u Masnu Luku

Slabim stočarskim puteljkom na istočnoj strani Veli ke Kose (2010 m) zađosmo u raznoliko građene uvale, opkoljene sa svih strana prostranim kompleksima klekovine, koja je ovdje bujna

Foto: J. Plaček

Grebен i kukovi Dra ge Kose (2217 m)

kao malo gdje. Idemo podnožjem grebena, udaljeni od njega jedva kilometar i po, uporedo s defilejom stijena i kukova. Bio bi to lijep užitak promatrati u svoj svojoj dužini ove sive i jedinstvene kukove velikočvrsničkog grebena, da ga ne sakriva ova gusta klekovina. No svaki pokušaj, da se kroz nju probijemo i pogledamo taj defile, razbijće se na prvom pokušaju. Po deset i više metara duge grane splele su tako gust i neprolazan zid, da je na oko nemoguće proći. Ali nužda može sve. Kad god ovuda prođem, sjetim se, kako smo pred nekoliko godina prolazili ovom neopisivom klekovinom, kad smo bili poduzeli vertikalni uspon iz Masne Luke ravnim pravcem prema kuku Dra ge Kose (2217 m). Bio je to težak i nezaboravan uspon od 7 sati. Za probijanje kroz klekovinu otpalo je od toga preko dva sata. Gazili smo s jedne grane na drugu, iz jedne vrtače u drugu, preko vrtačastih snježnika i škrapa, da nam je za uvijek bilo dosta i sama pomisao, da bismo se usudili zagaziti u

buduće među klekovinu, koja je svojom neprolaznošću najbolji zaklon za zvjerku. Baš je te godine buknuo velik požar na Vilincu, jer su čobani bili potpalili klekovinu da istjeraju kurjake (vukove).

Tek u visini N a d k u k a pokaza se ponovno Vran planina, njezina južna i sumorna strana, ispresjecana mnoštvom vododerina, koje snose u D u g o P o l j e odronjeno kamenje. To polje ne pokazuje nikakvih visinskih nijansa. Sve se iz ove visine čini ravnim, pa tako i Badnji i Jabuka i zeleni Boričevac. No ljepota lomne linije visoravni dolazi do punog izražaja tek pod samim Kukom (1776 m), koji leži kao kakva kompaktna stijena pod uglom, gdje se greben Vel. Čvrsnice okreće zapadu. Tu je klanac, kojim se puteljak spušta vrlo naglo u nizinu. Njegove oštре okuke i škrapasta udubljenja osjećaju dobro naša koljena, a klinci na obući cvile od ljutine krša. Pobojasmo se veoma za konja. Bio je zaostao gazeći kao po stupicama opterećen velikim teretom. Uz to ga je naš Jozo posudio od nekog svog roda. A nada sve bila je teška pomisao, da bismo se moguće morali vraćati uz ovu strmen po svoje uprtnjače i ponijeti taj svoj težak tovar na leđima do u M a s n u L u k u, gdje smo odlučili prespavati i provesti dan odmora. Pa kad je konj bez ijednog incidenta sašao, obećasmo, da ćemo ga častiti sijenom, što i izvršisemo. Puna dva dana boravka u Masnoj Luci jeo je on sijeno i dan i noć, tako neumorno, da smo se svi čudili.

Prelazom Jabuke (1309 m) dodosmo konačno u Masnu Luku, veliku vrtačastu uvalu između K u k a i L i s c a, u samom podnožju njihovih padina. Mnoga vrela, koja u najnižem sloju te velike vrtače izbijaju, daju ovoj luci veoma svjež i zelen izgled. To je najrodniji dio Polja i zato je ova luka »masna«. Nastavaju je (sezonski) Bubale iz R a š k e G o r e, naši dobri znanci. Više stana je ljetna župa za ispaše, koja seže do Kongore na zapadu i do Vrata na istoku, pa i tu nađosmo vrlo simpatičnog fra Serafina iz P o s u š j a. Kao ni drugdje tako ni na ovom Polju, izuzev dio S v r ž n i c e, nijesu stanovi zimi naseljeni. Građeni su od dasaka, koje se pri silaženju s planine rastave i poslažu, jer su zimi vjetrovi veoma jaki, pa bi stanovi stradali. Uz svaki stan postoji još i pojata, čiji je donji dio građen od kamena. Krov je svuda prekriven slamom, koja jedino odoljava silnim zimskim vijavicama i mečavi. Donji je dio staja, a u gornjem se čuva sijeno, pa tu čeljad ljeti i spava u koliko ne noći u kolibi. Dio volova ostaje ovdje i preko zime, prema tome, koliko je sijena, jer se svo sijeno ne može snijeti kućama. Uz volove prezimi ovdje i po koji odrasli muškarac, koji volovima polaže.
Kad se svrši sva uobičajena procedura, poznata svakom planinaru nakon obavljenе teže ture, moradosmo se odazvatи pozivu na sijelo u Bubalovu stanu, pa smo tako do u duboku noć, šta ovdje

nije običaj, ostali okupljeni oko ognjišta uz crnu kavu i toplo ovčje mlijeko u razgovoru o svemu i svačemu. Jedva konačno dočekasmo vrijeme, da se podje spavati, jer nas je svladao umor, a čekala nas je sutradan zadaća, da se popnemo na Veliki Vran (2074 m). Trebalо je brzo zaspati na suhom sijenu u pojati, koju je lijepo ugrijao hajvan ispod nas svojim karakterističnim dahom, tako da nam nije smetao neprestani metež blaga ispod nas kao ni jednolično i neumorno preživanje njihovo i našeg konja, koji je pred pojatom bio zabavljen svojim sijenom.

KAP. GJURO PANY:

SUŠAK

PLANINARSTVO I TURIZAM NA JADRANU

Malo ima grana privrede, koje se mogu pohvaliti zadnjih godina, usprkos svjetskoj krizi, takovim napretkom, kao što se može naš turizam, a naročito turizam na Jadranu. Stranci nam nadolaze, naročito u proljeće i ljeti, stalno iz novih zemalja i u sve većem broju, pa danas naš Jadran predstavlja i u međunarodnom svijetu jednu opću poznatu atrakciju turizma.

Tim porastom svoga prometa zauzeo je turizam u našoj privredi vrlo važno mjesto, pa mu se kao napredujućem privrednom faktoru posvećuje sa svih strana sve to veća pažnja. Ali baš njegova sve veća važnost za privredu uzrokom su, da se ta pažnja odnosi sve više i više samo na ekonomsku stranu te grane privrede, a da se sve više i više zapostavljaju one strane turizma, koje nisu izravno u vezi sa njegovom privredom.

To možemo prije svega da ustvrdimo za naše starine duž naše obale. Nitи se njihovom uzdržavanju posvećuje potrebna pažnja, niti se organizacijom vodiča vodi o tome briga, da bi se sve te brojne naše kulturne tekovine približile interesu stranaca.

Ovo isto možemo još u većoj mjeri da ustvrdimo za naše planinarstvo, za koje imademo ishodnih točaka duž čitavog našeg Jadrana, a da se od strane naših turističkih faktora tome posvećuje veoma malo pažnje.

Naš turizam kreće se danas oko uređenja saobraćaja kopnom i morem te oko brige za naše hoteljerstvo a posve se izostavlja činjenica, da veliki broj turističke publike ne traži samo uredne hotele i morske plaže, već da putuje svijetom sa nakanom, da se divi prirodi i da upoznaje nove krajeve u predjelima, koji leže izvan glavnog prometa stranaca.

Ako promotrimo druge države, vidjet ćemo veliku brigu, koja se tamo posvećuje turizmu u gorskim krajevima, vidjet ćemo brigu

oko toga, da se promet stranaca skrene djelomično i u samu prirodu. To imade važnih razloga, jer svi stranci ne traže naročiti konfor, mnogi traže ljepotu prirode, oni žele da upoznaju narodne običaje i rado se vraćaju godinama natrag u takove predjele, gdje imaju osobitu priliku da zadovolje svoju želju za istraživanjem geologije, botanike, za istraživanjem spilja i t. d.

Ovi stranci ne predstavljaju najimučnije slojeve turista, oni su najčešće zastupani iz onog srednjeg staleža, koji zna da stalno zaštodi ona skromna sredstva, koja su mu potrebna za skromno življenje u malim mjestima.

Mi to danas najbolje vidimo u Sloveniji, koja uz bogatu publiku za svoje udobne hotele privlači u još većem broju baš planinare. Ako promotrimo statistiku zadnjih godina, upast će nam u oči, da usprkos postepene stagnacije u prometu stranaca, što je imalo za posljedicu veliko opadanje gostiju u hotelima, posjetiocci planina nalaze još uvijek potrebne uštednje, da jednako nastave sa svojim izletima.

Sve veći napredak športa i sve intenzivnije uzgajanje mladeži u športskome duhu u svim državama stvaraju generaciju, koja za svoj dopust naročito traži takav predio, gdje će moći da pravi izlete po planinama, gdje će moći da se bavi botanikom, gdje će moći da se bavi fotografijom i naročito, gdje će moći da se bavi zimskim športom. Tim načinom mora brojčano da bude u opadanju ona publika, koja traži samo razonodu u stjecištima međunarodne publike.

Usporedo sa planinarstvom postoje slične prepostavke i za ljubitelje lova te ribolova. Moramo iskreno priznati, da se taj dio našega turizma i suviše malo publicira.

Naša planinarska društva provadaju golemi pionirski rad: danas imademo veliki broj uređenih puteva i planinarskih kuća duž čitavog našeg Jadrana. Gorski Kotar, Velebit, Mosor, Biokovo, Orjen, Durmitor, sve su to predjeli, koje članovi naših planinarskih društava uz pomoć svojih organizacija intenzivno posjećuju. Ali sredstva tih društava su premalena, da bi se mogla provadati i potrebna propaganda u inostranstvu i da bi se markacije puteva, vodiči i ilustrovani putopisi mogli tako udesiti, da pružaju potrebnii osjećaj sigurnosti stranom posjetiocu. Samo iskusan planinar moći će dati mišljenje i savjete u takovim pitanjima, jer samo on će znati da prosudi, koje su predradnje potrebne, da se stranom planinaru pruži potrebna osnova za posjetu izvjesnoga kraja.

Mi ćemo i uz današnje prilike uvijek naći u našim primorskim gorskim krajevima pojedine strance, kako lutaju po planinama oduševljeni nad prirodnim krasotama. Ali svi oni postavljaju jednako

pitanje: »Zašto rad oko unapređivanja turizma ne obuhvaća i prekrasne planine duž Jadrana?«

Kao primjer možemo uzeti intenzivnu djelatnost naše turističke propagande u Njemačkoj, pa da nema današnjih deviznih poteškoća, naša kupališta na Jadranu bila bi valjda toliko natrpana gostima, da ih se ne bi niti moglo sve primiti. Općenito je poznato, koliko desetaka hiljada članova imadu u Njemačkoj planinarska društva, ali nije poznato, da je sa naše strane što poduzeto, da se upućuju grupe planinara iz Njemačke u naše gorske krajeve. Naročito Velebit, pa bosanske planine i Durmitor sa Maglić-planinom su predjeli kao stvoreni za takove skupne ekspedicije, na kojima bi brojni izletnici upoznali uz malo troška našu domovinu.

Moramo kod toga uzeti u obzir, da za takove izlete nailazimo najviše interesenata kod mlađih ljudi, koji će ovim načinom zavoliti naše krajeve i naše prilike, pa će i kasnije uvijek rado svraćati k nama. Oni bi dali buduće generacije stranaca.

Ali nije samo dovoljno, da se takovi izleti počinju da organiziraju, prije svega treba u tu svrhu stvoriti potrebne preduslove na način, da se u pojedinom kraju provede potrebna organizacija u saradnji između naših planinarskih društava i ustanova, koja se bave unapređivanjem turizma.

Dovoljno je spomenuti samo Durmitor, koji iza Triglava predstavlja svakako našu najveću planinarsku atrakciju. Tek relativno malo sati udaljen je Durmitor od Dubrovnika, glavnog našeg turističkog centra. Pa ipak se u Dubrovniku gotovo uopće ne vodi nikakovog računa o tome, da bi se brojni stranci zainteresirali za sve te prekrasne atrakcije naše prirode.

Ogroman je broj onih, koji automobilima prelaze preko Lovćena iz Dubrovnika za Cetinje. Mnogi od njih žale, što nemaju mogućnosti, da posjete vrhunac Lovćena. I ovdje izostaje akcija naših ustanova za unapređivanje turizma, i to moguće jedino iz razloga, jer se kod nas još ni ne shvaća, da bi netko mogao imati interesa, da se popne za $1\frac{1}{2}$ sata na sam vrh, pa da odanle uživa razgled, kakvog neće tako skoro da nađe.

Na otoku Rabu prokrčen je put na vrh Kamenjaka. No još je uvijek malen broj rabskih posjetilaca, koji su se tamo odšetali. Sva naša brojna propagandna izdanja također preveliko upućuju strance na sve te mogućnosti. Zbog toga stranac ni ne donosi sobom opremu, bez koje je svaki uspon isključen.

Prvi bi bio zvan »Savez planinarskih društava« da poradi u navedenome smislu i da potraži potrebnu saradnju sa vanjskim planinarskim društvima i sa našim domaćim ustanovama za promicanje turizma.

PO BUGARSKIM PLANINAMA

(Nastavak 2.)

Rilski manastir — Bansko

31. VIII. krenuli smo autom iz Rilskog manastira do Kučerina ova, koje je udaljeno 27 km. Ne poznavajući priliike htjeli smo putovati »tesnolinejkom« (uskotračnom željeznicom), koja imade kod manastira svoju posljednju stanicu. Njom bismo se vozili do Dupnica, odатle opet tesnolinejkom do stanice Izvorite (Simitli) i tek dalje autobusima do Bansko g. Međutim nas je restaurater upozorio, da to ne radimo, jer je putovanje željeznicom dugotrajno i nekomotno. Poslušali smo i našli taksi, koji je bio na povratku. S nama je putovao i neki Englez.

Prošli smo kroz Kulu, gdje Ilina rijeka utječe u Rilsku i nastavili do sela Pastre, gdje smo našli i jednu ribarsku zadružu. Kao skromnom zadružnom radniku bilo mi je žao što nisam imao vremena da se upoznam sa bugarskim zadružarstvom, koje je veoma razvijeno i raspolaže ogromnim sretstvima od cca 16 milijardi Leva! (četiri državna godišnja budžeta!) Putujući dalje niz rijeku nailazimo na dvije moderne električne centrale. Na proširenju i popravljanju ceste rade »trudovaci« u svojim kratkim hlačicama i u majicama s državnim bojama i monogramom »T«. Te jedinice ustanovio je pok. Stamboliški. Prema nejskom ugovoru može Bugarska da drži samo ograničen broj vojnika pod oružjem, pa se zato preostatak mladića javnim radovima odužuje domovini. Naš auto produžio je za Dupnicu, a mi smo ostali u Kučerinovu (u 11 sati), da sačekamo redoviti autobus. Pred gostionicom »Pirin« razgovarali smo sa seljacima. Kad su čuli od kuda smo, povela se riječ o potrebi dobrih susjedskih odnosa dvaju bratskih zemalja. Aludirajući na to, da treba prestati sa zadjevicama i činom pokazati dobru volju za zbljenje, jedan mi je starac duhovito citirao bugarsku narodnu rečenicu »Ako laje twoeto kuće, šte laje i moeto!« Pričali su nam, da je prije balkanskog rata turska granica bila odavle udaljena u svemu dva kilometra.

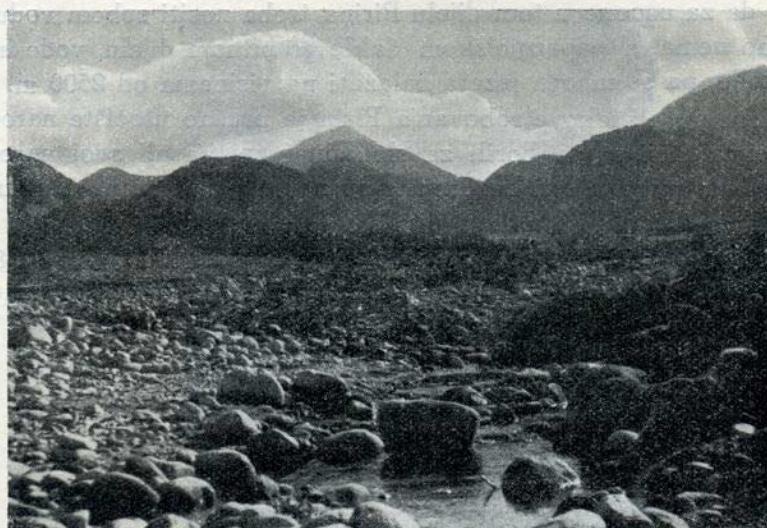
U 12 i pol s. ukrcali smo se u autobus, kojim smo došli do Gornje Đumaje (9 km), gdje smo prešli opet u drugi i nastavili put Razloga. Do Izvorite putujemo na jug plodnom dolinom Strume, koju onda napuštamo i skrećemo uz Osenovu rijeku. Tu se cesta uspinje na sedlo Predeł, koje razdvaja Rilu od Pirina. Spuštamo se u prostrano Razloško polje i promatramo na

jugu gorski lanac Pirina. U Razlogu smo se kratko vrijeme zadržali i nastavili vožnju do Bansko g, kamo smo stigli u $4\frac{1}{2}$ s.

Bansko je glavno ishodište za ture u Pirinu.

Pirin

U skupinu Pirina ubrajaju se sve gorske skupine južno od Osebove rijeke, sedla Predel i Razloškog polja, a koje se prostiru između rijeke Strume na zapadu i Meste na istoku, sve tamo do Egejskog mora. Glavni kompaktni dio Pirina ograničava na sjeveru sedlo Predel, a na jugu sedlo Paril. (Kada je među tur-

Todorin Vrh

Foto: D. Jakšić

stima riječ o Pirinu, onda se isključivo misli samo na taj njegov najviši dio).

Po kamenoj građi može se ovaj dio podijeliti na sjeverni, u kojem prevladavaju kristalasti vapnenci i raznobojni mramori, i na južni, koji se sastoji u glavnom iz granita. Sjeverni dio naziva se Eltepenskim, a južni Papazgjolskim. Eltepenski dio počima od sedla Predel te se uspinje na vrh Pirin (2595), od kuda se proteže greben u pravcu sjev. zapad.-jugoistok s ovim vrhovima: Dautov vrh (2599 m), Bajuvadupka (2820 m), Kutelo (2910m) i E1-Teppe (2920 m). Papazgjolski dio počima južno od Muratovog vrha i obuhvaća skupine: Todorinog vrha (2755 m), Mangr-tepe-a (2860 m) i Kamenice (2835 m), a svršava s grebenom Vasilev Grob (Iz vodiča »Pirin«).

Pirin je više alpskog karaktera i ne čini utisak pitome gore kao Rila. Dok se vegetacija na Rili penje do najviših visina, dotle su vrhovi Pirina goli, a naročito u eltepenskom dijelu. U Pirinu imade također veliki broj glacijalnih jezera i računa se da njihov broj premašuje onaj iz Rile (preko 120). Među planinskim biljem raste ovdje i ponosni alpinac runolist, kojeg Bugari nazivaju njemačkim imenom, makar za njega postoji i domaće ime: »balkanska zvezda«. Vrletima Pirina krstare stada divokoza i tako upotpunjaju alpsku sliku. U crnogoričnim šumama nailazimo na črnu muru (*Pinus leucodermis*), koja se nalazi u Bugarskoj jedino u ovom predjelu, no i ovdje samo u eltepenskom dijelu, koji imade vapnenačku podlogu. Važno je znati, da za uspone u tom dijelu Pirina treba nositi sobom vodu, jer je tamo nema. U papazgjolskom, dakle granitnom dijelu, vode imade u izobilju, pa se mnoga jezera nalaze i na visinama od 2500 m.

Kroz duge vjekove robovanja Pirin je pružao utočište narodnim hajducima, koji su se borili za slobodu i zaštićivali svoj narod od zuluma nasilnika. Kosti bezbrojnih neznanih junaka razasute su stazama i bogazima Pirina, koji je nijemi svjedok mnogih junačkih podviga i tragičnih događaja kroz mukotrpnu historiju Bugarskog naroda. Zato je i razumljivo, da svaki čovjek u Bugarskoj znade i pjeva pjesmu o Pirinu:

»Planino Pirin planino
Mnogo si Pirin hubava
Pod tvoje sjanki debeli
Junaci podslom namirat
Lete si Pirin hubava
A zime ljuta i strašna.«.

Hiža Demjanica (1795 m)

U autobusu upoznali smo trgovca iz Banskog, Grančareva, koji se oduševljavao time, da mi iz Jugoslavije dolazimo na »Bilgarske balkani«. (Za pojam planine, često se upotrebljava naziv »balkani«). Poveo nas je svojoj kući, gdje smo ostavili nepotrebne stvari i pribavili, što nam je bilo još potrebno za put. Grančarev je htio poći s nama, no poslovi su ga zadržali. Stavio nam je na raspolaganje konja za teret, a mjesto njega pošao je s nama njegov sluga Atanas. Iza šest sati na večer napustili smo Bansko i uputili se prema dolini Demjanici. Idemo širokim kolnikom uz rijeku Glažnu a kasnije uz rijeku Demjanicu, koju prelazimo ispod električne centrale i po njenom lijevom briještu produžujemo uvijek kroz lijepu borovu šumu, te prelazeći Karamanicu stižemo u $9\frac{1}{4}$ s. na Hižu Demjanicu, koja leži na visini od 1975 m. Za taj put

računa se normalno 4 sata hoda, a mi smo trebali samo tri. Razlog je bio taj, što nismo nosili uprtnjače, a večer je bila ugodno svježa, pa se lako napredovalo. Osim toga naš konj nosio je s lakoćom teret i hitro je grabio po poznatom mu putu. Atanas je mlad momak, prično praznovjeran i izgleda da ne voli noću putovati po gori. Pričao nam je, kako se nedavno jedan planinar susreo na ovom putu s mečkom (medvjedom). Planinar se uplašio, zbacio ranac i strugnuo niz dolinu, ali se prepao i medo pa bjež na drugu stranu!

U kući nas je dočekao vrlo prijazno opskrbnik Ikonomov, koji je ujedno predsjednik banskog ogranka B. T. S., a do majskog prevrata bio je i knez općine. Bilo je još nekoliko planinara u kući,

Foto: D. Jakšić

Hiža Demjanica

s kojima smo se brzo sprijateljili. Nama u čast naložili su pred kućom veliku vatru i pozvali nas da s njima malo prospjedimo. Palo nam je u oči, koliko Bugari vole vatru. Izade li se samo malo van sela, loži se vatra i sjeda oko nje, bez obzira na to, je li hladno ili će se štograd peći. Gledali smo n. pr. Ikonomova, kako ujutro, čim ustane, ode malo dalje od kuće i naloži vatru, makar je Kolja već davno prije zakurio štednjak u kuhinji. I u nama kao da se probudio sjećanje na davno zaboravljenu naviku, pa smo počeli da ložimo vatre, gdje god smo stigli. Uz vatru misli se roje, čovjek je spremjan na maštanje: zaista, ugodno je prosjediti uz vatru.

Hiža Demjanica lijepo je zdanje, podignuto tek prije tri godine, na proplanku sred ogromnih borova, a na mjestu, gdje se sabiru tri riječice: niz dolinu spušta se Valjavica (koja se dalje odavde

nizvodno naziva Demjanicom), s lijeve strane doline ruši se Gazejska, a s desne Vasilacka. Mjesto za kuću odlično je izabrano, jer je svojim položajem i visinom od skoro 2000 metara idealno uporište za nebrojene ture u cijelom papazgjolskom dijelu Pirina.

Kajmak-čal (2765 m) — Stražite (2810 m) — Ušicite (2840 m)

1. IX. u 8 sati ujutro krenuli smo na našu prvu turu u Pirinu. Po brvi prešli smo Valjavicu i nastavili put po lijevom brijegu Gazejske rijeke. Staza vodi uzbrdo kroz krasnu borovu šumu, u kojoj se često gubi, pa se naprečac uspinjemo orijentirajući se po šumu Gazajske r. Za jedan sat stižemo do ulaza u Gazejski cirk, gdje se Gazejska r. iz svog mirnog toka naglo ruši niz strminu u Valjavičku dolinu. Presenetio nas je pogled na nevjerojatno nazupčan greben Ušicite, koji sa istoka zatvara Gazejski cirk. Golemat i Malkata Straža uzdigle su se kao dvije kule visoko nad grebenom. Okomite stijene i strma melišta ruše se s tog grebena u Gazejski cirk. Lijepo vrijeme, koje nam je ostalo vjerno, bilo nam je garancijom, da ćemo još danas stići i na Ušicite. Prije toga imali smo u programu da se uspnemo na Kajmak-čal i onda po grebenu na Ušicite. Pregazili smo rječicu i dohvatali se padina Kajmakčala. Peli smo se na rebro, koje se s vrha spušta prema dolini. Kada smo ga dohvatali, nismo više silazili s njega. Napredovanje nam je kočila gusta klekovina, kroz koju smo se mučno probijali i gubili s time dosta vremena. Ovuda nema ni staza a ni markacija. Iza 11½ s. bili smo na vrhu Kajmakčala.

Pod nama, na sjever, pružilo se prostrano Razloško polje, a preko njega u daljini Rila s Musalom, koju smo prostim okom dobro razabirali; na istoku Rodopi, a odmah do nas Ušicite i Gazej. Iznad Karamanice vidimo Todorin vrh (2755 m) i do njega iznad B'ndere i El Tepe (2920 m), Kutelo (2910 m) itd. Cijela ova slika bezuvjetno je čisto alpska.

Na vrhu smo ostali puni sat. Atanas, koji je pošao s nama i nosio lagani uprtnjaču, radovao se što je došao ovamo. Da nije siroče i tuđi sluga, izgleda mi, da bi on češće zagazio po pirinskim vrhovima. Nešto smo založili, snimali i onda krenuli grebenom prema G. Straži. Najprije se spuštamo i tuda je greben prostran, pa brzo silazimo, a onda se greben suzuje i treba se verati niz stijenje. Vežemo se za svaku sigurnost na uže i tražimo mogućnosti za prolaz. Spuštamo se konačno u škrbinu, od kuda počima uspon na G. Stražu. Držimo se u glavnom grebenu ili njegove zapadne strane i tako dolazimo pod vrh G. Straže, kojeg obilazimo i strmim žlijebom izla-

zimo na greben. Obuvamo penjačice i ogledavamo mogućnosti za uspon na vrh. Prvi moj pokušaj sa samoga grebena svršio je s uzmakom, jer mi se činilo, da će mi nestati hvatova. (Poslije sam vidio da se i tuda može). Sišao sam nešto s grebena na istočnu stranu i tu se malo teže uspeo prvih nekoliko metara i osiguravao svoje drugove. Iza toga je išlo lako i mi smo se uskoro našli na vrhu. G. Straže (2810 m). Atanas nije pošao s nama, ali je s mnogo interesa promatrao naše penjanje. Istim smjerom vratili smo se do Atanasa. Moji drugovi nisu bili raspoloženi da prođemo dalje grebenom, jer su predviđali težak silazak do podnožja stijene, a eventualno i prisilni bivak. Predložio sam im da se dobro odmore, a ja ću dотle proći

Foto: D. Jakšić

El-Tepe i Kutelo sa Kajmakčala

samo jedan dio Ušicita. Uzeo sam kocku šećera u džep i krenuo*. Producio sam dalje grebenom uspinjući se i spuštajući se s pojedinih tornjeva. Nekoje sam opet obilazio, a u lakšem terenu trčao sam samo da čim dalje stignem. Kraće rasjekline jednostavno sam pre-skakivao i tako sam odmicao sve dalje. Desila mi se prilika da se opet slobodno razmašem. Konačno je nazupčani dio grebena bio iza mene i našao sam se pod krajnjim vrhom Ušicita (2840 m) (nema

* Ovdje mi je jedna stvar ostala nejasna. U vodiču »Pirin« piše, da se u dolazu od strane Mangr - Tepe-a prolazi grebenom Ušicita i da se onda stiže do Stražite. Prva je Malkata, a druga Golemata Straža, koje se nalaze jedna pored druge. Za mene je bila obrnuta situacija: prva je bila Golemata, a druga Malkata. Ja sam se uspeo na susjednu kulu, koja bi prema opisu morala biti M. Straža, i došao sam lako na vrh, dok vodič kaže za nju da je gotovo ne-pristupna!

imena). Tako sam u jednom naletu prošao cijeli greben Ušicitu. Bez odmora požurio sam natrag. Na jednoj strmini odvalio mi se ispod ruku veliki kamen, koji je izgledao siguran, i ja sam poletio niz stijenu. Međutim, ubrzo mi je uspjelo stati opet na sigurno, pa sam sada bio malo oprezniji. Dosta vremena sam potrošio za uspon na jedan tornjić, kojeg sam prvi puta mimošao. Oštro kamenje rasjeklo mi je kožu na rukama i nogama. Pomislio sam, nije li to možda M. Straža, nu taj tornjić nije u blizini G. Straže. Dozivao sam drugove i činilo mi se, da mi se odazivlju. Uspeo sam se još na neke tornjeve, koje sam prvi puta izostavio i prema tome sam morao biti i na M. Straži. Dalje sam izabirao samo lakše prolaze i stigao konačno do svojih drugova. Bili su zabrinuti, jer moje dozivanje nisu čuli, a na Atanasovo nisam odgovarao. Bio je krajnji čas za silazak, pa smo se odmah vezali na uže i počeli sa spuštanjem. Najprije mali komad, kojim smo se uspeli ovamo, a onda je trebalo proučavati svaki dio, kojeg smo u strmini mogli s jednog mjesta sagledati. Niz seriju žlijebova i točila te lakših kamina dosta smo brzo silazili i dva puta, kada smo došli do neprolaznih mjesta, uspjelo nam je bez velikog gubitka na visini naći drugi izlaz, pa smo se tako na vrijeme dohvatali melišta na podnožju stijene. Odvezali smo se s užeta i pohitili do Gazejske rijeke i niz nju prema h. Demjanici, kamo smo stigli u mrkloj noći. Od podnožja stijene Atanas je strugnuo naprijed u svojim laganim opancima i nismo ga više vidjeli sve do kuće. Kako je on nosio uprtnjaču, ostali smo bez svjetiljke te smo morali tapkati po pomrčini. Ravnali smo se prema ogromnoj vatri pored kuće.

Kada smo se približili kući, opazili smo s iznenađenjem, da sve vrvi od vojnika i oficira: jedan dio razloškog garnizona izašao je na »sprehodku« (šetnju).

Nakon ugodno provedene večeri u njihovom društvu, pošli smo na počinak. Svanuo je dan, prvi, od kada smo u Bugarskoj, oblačan. Svaki čas je mogla pasti kiša i zato se nismo spremali ni na kakovu turu. Uspeli smo se samo uz Vasilasku r. i kod prvog jezera naložili vatrui tu plandovali. Kad je počela po podne kiša, vratili smo se na kuću. Oficiri i vojnici otišli su kući. Kiša je pred mrakom lejivala kao iz kabla, a gora se orila od jake grmljavine.

(Svršit će se)

**Prinesite i Vi svoj dio za izgradnju Vašeg doma
na Sljemenu!**

IZ SINJA NA SVILAJU PLANINU

Poslije toliko dana punih čeznuća za opjevanom Svilajom planinom svanula je zora jedva dočekanog blagdana Duhova. Još je na nebu bilo zvijezda, kad je naša mala grupa od četiri člana, natovarena teškim naprtnjačama, krenula cestom, koja vodi u Vrliku. Raspoloženje je kod nas bilo naročito. Milina proljetne zore, opojni miris livada i pijev slavuјa činili su, da smo brzo napredovali i da je već za izlaza sunca počelo naše uspinjanje istočnim hrptom Svilaje. Dok smo po cesti stalno razgovarali ili pjevali, ovdje nismo ni glasa iz sebe pustili, već smo se svi kao ukočeni od udivljenja okrenuli prema planini Kamensici, iza čijeg nas je vrha izvor cijelog života darivao prvim svojim zlatnim zrakama. Pošto nismo poznavali puta, to smo smatrali, da je najbolje da idemo hrptom planine, odakle smo uvijek vidili vrh. Ovdje smo naišli na neku oputinu, koja nas je dovela do gorostasnih Orlovih Stijena, koje se na sjevernoj strani planine okomito ruše prema selu Potravljiju. Sada smo bili na visini od 1135 m. Tu smo se odmarali i promatrali romantičnost Svilajinog podnožja, koje upotpunjaju ruševine stare Kotromanića kule, divlje vrleti i litice oko nje. Vrijeme je brzo odmicalo, a mi smo morali da prevalimo još dobar dio puta. Uprćeni krenusmo dalje kotlinom Jerebinak. Više nije bilo oputine, tako da smo se probijajući se kroz trnje i onisku bukovu šumu penjali u pravcu vrha. Penjanje je postajalo sve teže i teže, vrućina je postajala nesnosna i na našu žalost šuma se razrijeđivala. Odlike dalmatinskog krša, koje smo toliko želili da vidimo, ovog su nam puta pravile velike neprilike. Naišli smo naime na veliki broj dubokih vrtača, u koje smo se morali spuštati i izlaziti iz njih, držeći se uvijek našega pravca. To nas je spuštanje i penjanje stajalo velikog napora i straha pred otrovnim zmijama, kojima te vrtače obiluju. Takovu smo jednu zmiju tu i ubili. Prošli smo i te zapreke i stigli ispod vrha Svilaje, koji nas je svojim oblikom podsjećao na ogromne egipatske piramide. Tu prestaje svaka vegetacija, tako da je vrh gola vapnenačna masa, na čijoj se površini nalazi trošno i izlomljeno stijenje. Na toj granici između zelenila i gologa krša naišli smo na mnoge karakteristične planinske biljke i na ljubicu, o kojoj u nizini u tom mjesecu nema ni spomena. Poslije polusatnog veranja i postanja uspeli smo se na vrh, ali smo isti čas ostali i razočarani, viđevši da nismo na najvišem vrhu. Ipak sa malo strpljenja i planinarske požrtvovnosti stigosmo doskora na naš cilj, kotu 1509 m, zapjevavši »Lijepa naša domovino«. Tko bi mogao perom da izrazi sve one različite osjećaje, koji su nas obuzeli videći onoliku raznolikost

okolne prirode. Skoro do pod sam vrh Svilaje dopire sa sjeverne strane velika i stara bukova šuma, po čijim granama veselo skakuću vjeverice. U njoj je bilo i sklonište razbojnika Miljkovića. Dok je skoro čitava sjeverna strana planine obrasla gustom bukovom šumom, južna je strana naprotiv njome vrlo siromašna. Ali što je najveličanstvenije sa ovoga vrhunca, to je prekrasni pogled na okolicu. Pod strmom stranom Svilaje teče po zelenom sagu plava Cetina, koju naše oko prati od izvora pod Dinarom sve do Trilja, krajnje tačke plodnog Sinjskog Polja. Od sjevera prema istoku nižu nam se pred očima visoke planine: Dinara (1831 m), Šator (1872 m), najveći vrh dinarskog spleta Troglav (1913 m), zatim snježni Činčar (2000 m), Vran (2074 m) i Kamešnica (1849 m). S južne strane dižu se bedemi dalmatinske zagore: Biokovo (1762 m), Mosor (1330 m) i Kozjak (780 m), a na zapadu burni Velebit (1798 m). Kroz prevalu kamenitog Klisa i preko nižih dijelova Kozjaka dopire nam pogled do plavog Jadrana i njegovih budnih stražara, do Brača, Hvara, Visa, Šolte, Drvenika i Krunarskih Otoka. Gledajući ove krasote i diveći se silnoj prirodi stali smo da ručamo, ali bez vode, jer nam se je boca, u kojoj su bile još posljednje nade našeg suhog grla, bila polupala. Uto se počeše dizati iz Bosne gusti oblaci, koji su navještali oluju. Nerado smo ostavili mjesto, na kojem smo željeli provesti još koji sat. Spuštali smo se veoma strmim južnim obronkom, tražeći uzalud vodu. Srećom, baš kad smo već bili iznemogli od žeđe, naišli smo na neku staju i bunar, gdje smo se napili i krenuli dalje. Kad se je jaka oluja spustila nad Svilajom, bili smo već zaklonjeni kod gostoljubivog župnika na Ogorju, gdje smo i prenociли. Sutradan ranom zorom krenuli smo preko Muća u Sinj, gdje smo nakon pet sati dobrog pješačenja stigli. Nosili smo sobom duboke utiske, koje neće nijedan od nas dugo da zaboravi.

Ovaj sam kratki opis napisao prigodom reorganiziranja stare podružnice H. P. D. »Svilaje« u nadi, da će u buduće i tu lijepu i dosta visoku našu planinu posjećivati veći broj planinara, a osobito tada, kad naša reorganizirana podružnica provede, u najskorije vrijeme, po Svilaji markaciju i kada se na istoj planini popravi lugarnica. (Pisac).

Sakupljajte predmete i slike za naš Hrvatski planinarski muzej!

ZAGREBAČKA GORA KAO ŠUMSKO IZLETIŠTE.

Pod ovim naslovom održao je naš uvaženi šumarski stručnjak g. Ing. J. Grünwald predavanje u Pučkom Sveučilištu (9. V. 1935), koje želimo da prikažemo u glavnim crtama i onima, koji nisu imali prilike da ga čuju. Aktuelnost ovog problema izaziva razumljivo zanimanje kod svakog zagrebačkog planinara za njegovo uspješno rješenje.

Nekad jako udaljena i slabo posjećivana, postaje nam Zagrebačka Gora sve bliža i bliža: Zagreb se povećava, širi pa u svome prostranstvu zahvaća i obronke susjedne gore. Još do nedavno pošumljeno područje Medvednici pokriva već prekrasno smješteni domovi zagrebčana. Šuma uzmiče, ali u stvari postaje nam sve bliža i potrebnija. Maksimir, Tuškanac, Zelengaj danas više ne zadovoljavaju. Izletnicima i šetačima treba više prostora, više šume i zraka. Povoljna prevozna sredstva omogućuju izletnicima laki pristup u Zagrebačku Goru. Zagreb i njegova gora postaju sve jače povezani, o njoj ovisi napredak i snaga zagrebačkog građanstva. Ona je regulator njegove klime, u njoj nalaze Zagrepčani svoj mir i odmor. Takova ona mora i ostati, u nju se ne smije dirati. Potpuno naravna, gusto pošumljena Zagrebačka je gora osnovni uvjet za razvoj grada Zagreba.

To treba svatko da zna, o tome treba da vode računa svi oni, kojima jeстало до napretka нашег града. Зато је и потребно да се о томе пitanju raspravlja и да се iznesu razna mišljenja, а sve u dobroj namjeri, да се доде до konačnog njegovog rješenja. U jednome se danas već svi slažu, jedno je već izvan svake diskusije, а то је да читava Zagrebačka gora mora zauvijek ostati obrasla gustim šumama. Само takova ona će moći da ispunjava blagotvorni zadatak za svoj neposredni okoliš, napose za sam grad Zagreb i njegovo pučanstvo. Značenje Zagrebačke gore kao šumskog izletišta dobiva sve veću važnost. To nam dokazuje na hiljade zagrebčana, koje blagdanima susrećemo na Medvednici.

Govoreći o smještaju i razdiobi Zagrebačke Gore ističe predavač da je ona vrlo prikladna za jednodnevne izlete pješice tamo i natrag. Uz čisti zrak baš ovakovo pješačenje djeluje najpovoljnije na zdravlje izletnika.

Da bi istaknuo što više važnost Z. G. kao šumom pokrivenе površine, predavač iznosi neke osnovne pojmove iz šumarstva pa daje Ugrenovićevu definiciju šume, po kojoj se pod pojmom šume razumijeva površina, koja je trajno ili privremeno sposobna samo za kulturu visokog rašča, zemljiste, koje je služilo i koje će služiti trajnoj proizvodnji šumskih produkata. Predavač nam uz to tumači razliku između apsolutnog i relativnog šumskog tla, odnosno takova, koja su podesna samo za šumske kulture i takova, na kojima se mogu razviti i druge kulture. Predavač navodi i primjere za takova tla. Naglog populacijom smanjuje se sve više površina relativnog šumskog tla, tako da se šume ograničuju na apsolutno šumsko tlo.

U šumarstvu se razlikuju čiste šume, šume, u kojima je zastupana samo jedna vrst drveća i miješane šume, šume, u kojima ima vrše vrsta drveća. Ima napokon šuma, koje su nastale naravnim putem i takovih, koje su nastale umjetnim ili vještačkim putem. Nastanu li šume iz sjemena, zovemo ih visokima, dok one, koje nastaju iz panjeva i izdanaka, označujemo niskima. U šumskom gospodarstvu zovemo ophodnjom ili turnusom razdoblje od sjetve odnosno pomlađenja šume do sjeće stabala. Ophodnja se određuje prema mnogim faktorima, a traje obično vrlo dugo pa prelazi daleko jedan čovječji vijek, preživljajući 3—4 generacije. Odатle i velika važnost stručnog poznavanja za uzgajatelje šuma: i najma-

nja pogreška ne da se ispraviti kroz nekoliko decenija. Sa velikim šumskim kompleksima nema eksperimentiranja.

Ne zalazeći podrobnije u gospodarsko značenje i važnost naših šuma, predavač se zaustavlja na prikazivanju uloga, koje šume vrše na svoju okolinu. Tu su u prvome redu utjecaji hidrološke naravi. Šuma zadržava veliku količinu oborinske vode i zapreće prebrzo otjecanje i stvaranje brzica i bujica. Kakovom je razornom djelovanju atmosferilija izvrgnuto nepošumljeno tlo, najbolje nam pokazuju naši ogoljeni krški krajevi. Svojim gustim krošnjama usporuju šume u proljeće naglo otapanje snježnog pokrova i zaprećuju naglo nadolaženje rijeka. Velika je važnost šuma i za klimatske prilike nekoga kraja: zaustavljujući i ublažujući vjetrove, zaustavljujući prekomjerno zračenje šume utječu na stvaranje blage klime i izjednačenje svih krajnosti. Povoljno djelovanje šume na zdravstveno stanje naroda nije potrebno napose isticati. Utvrđeno je napokon da šuma ima jak upliv i na etički razvoj duševnog života i snage okolišnog pučanstva, dajući mu zdravo, veselo i zadovoljno raspoloženje.

Uvidajući sve te blagodati, koje šuma pruža svome okolišnom pučanstvu naše je Gradsko Zastupstvo još 1932 godine zaključilo da se cjelokupna gradska šuma na Medvednici proglaši stalno zaštitnom šumom. Tu je odluku potvrdila i Banska Uprava. Ovaj postupak garantira nam trajni opstanak šuma grada Zagreba na Medvednici. Da to bude jasno, potrebno je reći nešto o pojmu zaštitne šume kao i o zakonskim propisima za gospodarenje u takovim šumama. Stalno zaštitne šume treba da stalno i trajno zaštićuju vlastito tlo ili zemljiste na strmim obroncima gora i na obalama rijeka. To su šume, koje zaštićuju izvore pitke vode, te vrela potoka i rijeka, jednom riječju šume, koje potpuno i trajno podržavaju mehaničko vezivanje vlastitog zemljiste.

U zaštitnim je šumama zabranjena čista sječa, t. j. takova sječa, kada na određenoj šumskoj površini posječemo sva stabla. Ovakova se sječa uostalom provodi samo u ravnicama, gdje nema nikakove opasnosti za šumsko tlo. Zabranjena je i oplodna sječa, kod koje postepeno posječemo stabla po cijeloj za sjeću određenoj površini i to redovito u tri stepena, tako da prigodom svake sječe posječemo oko jednu trećinu stabala. Ovo se čini uglavnom zbog naravnog pomladivanja šume i zbog zaštite podmlatka. Dozvoljena je samo preborna sječa, sječa pojedinih za sjeću dozrelih stabala ili takovih, koja se zbog bolesti ili prevelike smetnje za napredak i razvitak podmlatka moraju posjeći.

Za šumu grada Zagreba na Medvednici propisane su ove mjere: treba da se sastavi za šumu nova gospodarstvena osnova, zabranjuje se svaka čista sječa, smije se provadati samo uredna ili neuredna preborna sječa ili sječa na pruge, izrađeno se drvo može iznositi ili izvoziti, a izvlačiti se smije samo posnijegu, zabranjeno je svako kopanje zemlje i sabiranje sušnja, paša se dozvoljava samo na izvjesnim mjestima, panjevi se ne smiju vaditi, a ogranke treba u hrpe sakupiti te iznijeti ili za kišnog vremena uz sve mjere opreznosti spaliti.

Potrebno je još da se sve šume na Medvednici bez obzira na vlasnost proglose stalno zaštitnim šumama. Za to postoje dovoljni razlozi. Sve te šume imaju izraziti karakter stalno zaštitnih šuma, što proizlazi iz geološkog sastava stojbine, kao i iz same konfiguracije terena.

Razloživši tako važnost zaštitnih šuma te način sječe u njima prelazi predavač na iscrpljivo prikazivanje šumskog prihoda u vezi sa urednom i neurednom prebornom sjećom. Taj prihod u glavnom ovisi o visinskom i debljinskom prijstu, koji se opet svrstava u dobne razrede, a može biti redovni godišnji ili periodičan. Posljedica uredne preborne sječe bit će stalno ista i jednolična slika

šume. Posve drukčiju, nejednoličnu sliku pruža nam šuma, u kojoj se vrši neuredna preborna sječa. Ova se sječa vrši u šumama, koje služe kao parkovi i izletišta, a gdje se sjeku samo suvišna stabla bez obzira na prihod.

U prašumama vrši se ovakovo uklanjanje suvišnih stabala samo od sebe, tu ih sama priroda prebire. Ovdje se ne bismo mogli složiti s uvaženim predavačem, koji veli da nam ovako porušena stabla, koja leže jedno preko drugoga te gnijuu beskorisno, ne daju lijepu estetsku sliku... Naprotiv, naše je mišljenje da takove prašume — kako su kod nas razvijene u nekim predjelima Velebita, Plješevice te u Bosni — baš zbog svoje divljine i bez svakog čovječjeg utjecaja daju pravu, istinsku i uzvišenu sliku o prirodnoj snazi i otpornosti naših šuma. U tim se šumama mogu u čovjeku da rađaju samo uzvišena čuvstva, čuvstva pred veličanstvom prirode. Svako šumsko gospodarenje, bilo ono ne znam kako vješto, uzorno i neprimjetno, utječe u negativnom smislu na ljepotu prave prirodne šume. Park može biti dotjeran, estetski lijep, ali u nama neće nikada probuditi onaj uzvišeni osjećaj, koji u nama izaziva prirodna i netaknuta šuma, gdje se i ptice i životinje daleko bolje osjećaju nego u najljepšem perivoju.

Grad Zagreb nije upućen na finansijski efekat prihoda gradskih šuma. Blagotvorni upliv Zagrebačke Gore kao šume za grad Zagreb daleko su važniji i u stostruko vrijednosti njenog finansijskog efekta. Ne znači, da se grad treba da odrekne sviju prihoda svojih šuma: uza sve to se može šumom korisno da gospodari. U tu svrhu treba provesti unutrašnje razdijeljenje šume izvađanjem projekta, pri čemu se treba jedino i isključivo služiti konfiguracijom terena. Projekti na vododjelnicama neka ne budu šire prosječeni od 3—4 m, a projekti u dolinama 3—6 m. Način sječe treba kombinirati i ne ograničiti se ni na urednu ni na neurednu prebornu sječu. Sječa na pruge ne bi se smjela nipošto dozvoliti iz estetskih razloga.

Naročita bi se pažnja trebala posvetiti uređenju izvora, kojih ima dosta veliki broj. Oko njih bi trebalo urediti neurednu prebornu sječu, ili još bolje, da se tu uredi neke vrste šumskog parka. Uz izvore bi, po predavaču, trebalo da bude stjecište i odmaralište izletnika. Uređenje takovih mesta u obliku parkova, sa stolovima i kućicom, a eventualno i sa zasađivanjem ukrasnog drveća i voćaka ne bi po našem mišljenju nimalo bilo u skladu sa čitavom šumom kao cjelinom. To se može dozvoliti samo na malenom broju mesta, gdje su podignuti planinarski domovi, ali ni tamo se ne smije nipošto eksperimentirati sa sađenjem ukrasnog drveća. U Zagrebačkoj gori ne smije biti mesta tuđim biljnim vrstama, samo domaće samorodno drveće daje pravi čar našoj Medvednici. Izvori su najljepši i najčarobniji u svojoj naravnoj okolini, sa drvećem i niskim biljem, koje je sama priroda zasadila. Tu se čovjek najljepše odmara. Treba samo veće discipline među izletnicima, veće ljubavi za red i u slobodnoj prirodi — pa će i ova jednostavnost potpuno dostajati i zadovoljavati.

Predavač je odlučno protiv zatvaranja pojedinih izvora za upotrebu vode za vodovode. Izgradnju kuća kao društvenih domova treba ograničiti na minimum, a gradnju privatnih potpuno onemogućiti. Protivi se i izgradnji velikih hotela sa svim mogućim komforom. Bojimo se da vrijeme, njegov tempo sa duhom današnjeg čovjeka ne će ni malo mariti za ovu opomenu. Isto tako nemoguće je u današnje vrijeme ograničiti a pogotovo ne posve ukloniti promet autobusa i auta, kojima se danas služe i manje imućni građani (motorna dvokolica). O njima se mora voditi računa, pa će i tu prijedlog predavača, da se izgradnja kolnih puteva treba ograničiti na najpotrebnije, naići na veliki otpor.

Predavač i ovog puta odlučno ustaje za uklanjanje lječilišta na Brestovcu i za njegovo preseljenje u koji povoljniji i manje posjećeni gorski kraj. Time bi bila uklonjena velika opasnost i neprilika za brojne izletnike.

Svoje vrlo zanimljivo predavanje završava Ing. Grünwald riječima: Zagrebačka se gora ima svim sredstvima održati šumom sa primitivnim uređenjem kao šumsko izletište, jer će samo kao takova najbolje i u najvećoj mjeri ispunjavati svoj prirodni zadatok i blagotvorno djelovanje na svoj najbliži okoliš, a naročito na grad Zagreb.

F. K.

SJEVEROZAPADNI GREBEN JALOVCA (2643 m.)¹⁾

Kasno navečer stigoh u dom na Tamaru u Planici. Nakonio sam ovdje sačekati svoje prijatelje, jer smo se dogovorili, da ćemo na Jalovec. Budući da mi nije prijalo lijencarenje u kući, odlučih za sutra preko sjeverozapadnoga grebena na Jalovec. A sada sam za vježbu potražio mogućnost uspona u »prvi sprat« skupnoga ležista, što mi je zbilja i pošlo za rukom. Ovdje nađoh na Jožu Čopa i dr. Mihu Potočnika. Ujutro se rano probudih, bilo je 4 sata. Čop i Potočnik su već otišli. Podoh i ja. Požurio sam se, jer nisam želio da me sunce stigne prije Kotovoga Sedla. Napolju bio je mraz. Svježi jutarnji zrak udiao sam punim grudima. Cijela dolina Planice utorula je u jutarnjoj magli, koja je obavijala guste smrekove šume poput prozirnog djevičanskog vela. Uživajući u jutarnjoj svježini pokročih brzo kroz šumski dobro markirani puteljak. Gore na nebuh svjetlucala je još gdje koga blijeda zvjezdica. Tamo iza Sljemena počelo se je žariti. Još malo i dan će pobijediti noć. Iza zadnjih smreka vodi put preko velikih kamenitih plazova. Nikada nisam volio hodati preko tih kamenih plazova, jer uspon preko njih silno umara. Preda mnom je ležao Jalovčev ozebnik, koji je ove godine bio dobro zasnježen. Masivna sjeveroistočna stijena Jalovca podigla se prijeteći u visinu, savinuvši se gore prema mrkoj sjevernoj stijeni, tvoreći tako markantan pravilan geometrijski lik. Gornju trećinu stijene pozlatilo je jutarnje sunce, pa se je stijena živo prelijevala u sjaju sunca, čineći jaki kontrast prama susjednim mrkim i neprijatnim stijenama Travnika. Goleme, oštре sjene padale su sa Travnika na Kotovo sedlo. Pod ozebnikom krenem udesno, gore prema sedlu. Tu i tamo dopirao je do mene oštři zvižduk plašljive divokoze. Sjetih se taj čas, kako sam prošle godine cijele sate promatrao te mile plašljive životinje pod Škrлатicom. Nabrojio sam ih onda 42. Iz misli me trgnu jaki prasak u Jalovčevom ozebniku. Bilo je to kamenje u padu, koje se je rušilo sa okomitih stijena u dubinu. Uzrok bijahu tople sunčane zrake, koje su ugrijale od mraza vlažne i hladne stijene. Već me je grijalo toplo sunce, a još malo i preda mnom je ležao sjeverozapadni greben Jalovca, koji se podiže lagano iznad Kotovoga sedla i Koritnice, naslanjajući se na vršnu gromadu Jalovca. Ispod malenoga snježišta tekla je voda. Na podnožju širokoga kamina navučem penjačke papuče. Pređem na lijevu stijenu kamina, koji sijeće ovdje najniži dio sjeverozapadnoga grebena. Po lomljivim policama uspmem se na razbijenu stijenu te po njoj na hrbat grebena. Oprezno sada po grebenu podem prema sjeverozapadnom vršiću, koji se podizao u sredini grebena. Penjem se između nekoliko rožastih stupića po rubu grebena, odakle se sa teškoćom prebacih na vrh srednjega vršića. Ovdje

¹⁾ Uspon je načinio sam S. Brezovečki, 12. kolovoza 1933. Na priloženoj slici put je urisan i označen sa II.

odahnem. Lijevo i desno prijetili su mi ponori. Zagledam se naprijed u mrku Jalovčevu sjevernu stijenu. Pričinilo mi se, da netko tamo zabija klin u stijenu! Pozorno pregledam stijenu. Zbilja! Primjetih na stijeni dva čovjeka, kako se povezani užetom penju. Bili su po prilici na istoj visinskoj razini sa mnom. Još neko vrijeme promatrao sam ta dva susjeda, kada me otjeraše odavle jake sunčane zrake. Pustim se sa vršića po policama i pločama kojih 40 metara niže u zasnježenu usjeklinu, koja luči ovdje sjeverozapadni greben od zapadne stijene Jalovca. Prelazeći na glatke isprane police zapadne stijene, dospijeh kroz nekoliko laganih kamina i po čvrstoj ispranoj stijeni na sam vrh. Čas zatim stigoše na vrh Ćop i dr. Potočnik, koji su napravili novu varijantu na sjevernoj stijeni Jalovca.

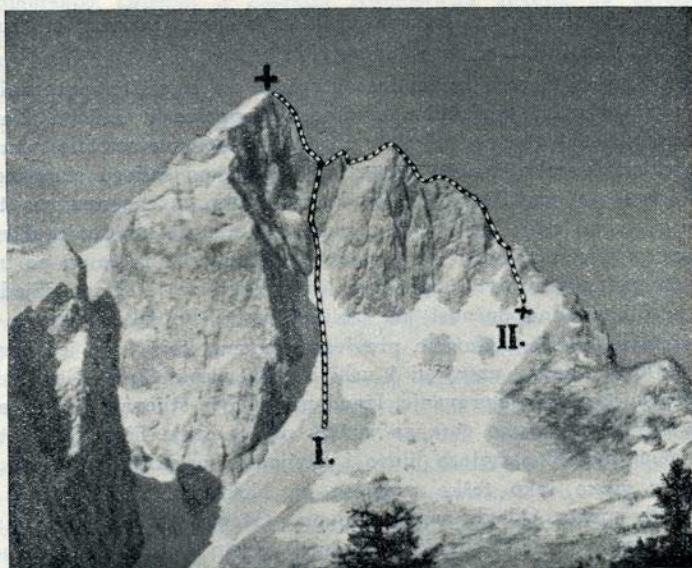

Foto: Fr. Pavlin

Jalovec (2655 m) sa Slemenom

Moj malko naporan ali vrlo zanimljiv uspon preko grebena trajao je 3 sata. Okrijepljen prepustih se sunčanim zrakama i ugodnim čuvtvima. Dole u Rateču zvonilo je podne, zvuci zvona dopirali su gore do nas, sitno i nježno kao šapat, koji nam javlja: »Ovdje u hramu majčice prirode nalazi se istinski mir duše«.

Slavko Brezovečki, Zagreb.

SJEVERNA USJEKLINA JALOVCA²⁾

Ujutro bijah u Rateču, gdje sam nabavio potrebne mi sitnice. Ugodna jutarnja šetnja kroz dolinu razonodila me je. Usput sam nabrao jagoda, čiji teški i omamljivi miris izazivaše prolaznika, zovući ga, da ih ubere. U hladnom potoku pod izvorom Nadiže osvježio sam tijelo, jer je podnevno sunce jako palilo. U

²⁾ Uspon su načinili D. Brahm, M. Vidak i S. Brezovečki 14. kolovoza 1933. Na slici je označen sa I.

kući na Tamaru vladala je tišina. Sve što je bilo živo u kući zavuklo se je u sjene smrekove šume. Jedva sam dočekao, kada će početi da dolaze turisti iz Rateča. Među njima bili su i moji prijatelji Marijan i Drago. Kuća na Tamaru oživi, sunce je zalazilo tamo iza Jalovca. Sparina je popustila, jer je ugodni povjetarac osvježivao zrak. Večer nam prode u ugodnom razgovoru. Rano legosmo na počinak.

Bilo je 4 sata ujutro, kada smo ostavili tvrdi ležaj. Svježe jutro razbistri nas. Žustro smo koracali šumskim putem, a zatim po strmim plazovima kamenja gore prema Kotovom sedlu. Pred nama je već ležao Jalovčev masiv sa svojom usjeklinom. Usjeklina (Jalovčeva Grapa) se nalazi između vrha Jalovca i njegova sjeverozapadnoga grebena (iz Planice). Strmo snježište podiže se sa podnožja usjekline a svršava uskim jezikom gore u stijeni.

Prvi penjači, koji su prošli kroz usjeklinu na vrh Jalovca, bili su Fuchs i Goggiatti iz Beča. To je bilo u ljetu godine 1928.

Marijan, Drago i moja malenkost stupimo na snježište povezani užetom. Išao sam prvi, praveći penjačkim kladivom stepenice u snijegu. Kamenje je padalo sa okomitih stijena na snježište i ugrožavajući nas smetalo nam u poslu. Već su mi prozeble ruke. Nakon dobar sat uspona po snijegu stupismo na dno stijene, gdje svršava snježište u obliku jezika. Mokro uže spremismo te se navežemo na rezervno uže. Navukavši papuče i metnuvši klinove u džepove bili smo spremni za penjanje. Latih se prevjesne stijene kamina te se po uskoj ras-puklini uspeh nad nju, zabivši usput dva kлина. Dok me je Drago slijedio, Marijanu pade u dio ugodna dužnost, da izbjiga klinove. Po lakom terenu zavijamo lijevo u usjeklinu, ovdje obilazimo prevjesnu stijenu, koja nam je zakrčila put. Zatim po policama desno uz strmi i uski kamin, visok 12 m. Gore na kamenu bilo je dobro mjesto za osiguravanje. Iznad nas bila je stijena vrlo strma i dobro rasčlanjena. Po stijeni strmo gore za dužinu užeta, zatim lijevo po glatkoj udubini preprijećim nekoliko metara lijevo i zavijem u usjeklinu. Po usjeklini gore 20 m, a zatim preko jako teške prevjese na blok ploča. Drugovi su slijedili preko izloženih mjesta. Odavle sam pošao po pločama strmo gore prema žlijebu. Tu sam pokušavao zabititi klinove, no nisu čvrsto držali. Na labavoj polici osiguram prijatelje. Ovdje odahnemo. Iznad nas nije bio lagani teren, prevjesne ploče i trbušaste izbočine priječile su nam prolaz. Gore nad nama obasjavalo je sunce škrbinu, t. j. mali tornjić, koji je lučio greben od vršne gromade. Uspinjao sam se po krhkim pločama u smjeru škrbine. Svako je mjesto oživjelo, gdjegod bih uhvatio čvrše rukom. Klini tu nisam mogao nigdje zabititi! Preko široke pukotine dospijem među prevjese, odakle preko najmanje prevjese po-kušam dalje. Tu zabitjem klin i pomoći njega svladam zapreku. Zatim sam preko sumnjive ploče, na kojoj sam glavinjao kao hrušt na listu, tražio čvrste oprimke. Prijatelji su me zabrinuto i pozorno promatrati. Doviknem im zato, tješeći i njih i sebe: »Siguran sam, kao u Abrahamovom krilu«. Teško sam i sa krajnjim naporom splazio preko ploče u škrbinu. Uspon je bio gotov. Još sam osiguravao prijatelje, držeći uže, kad iznenada začujem jaki prasak! »Abrahamovo krilo« srušilo se pod težinom prijatelja Drageca a kraj Marijana duboko u ponor, na strmo snježište. Uže se je napelo u mojim rukama! Hvala Bogu, sve je prošlo sretno! Izašli smo iz škrbine napolje. Srca su nam kliktala od veselja, jer tamna stijena usjekline bila je hladna i neprijatna. Toplo sunce grijalo nas je prozeble i umorne. Po zapadnoj smo stijeni lako dospjeli na vrh. Za turu smo utrošili 4½ sata.

Čuvstva, koja su nas ispunjavala, ne daju se opisati niti ispričati — mogu se samo doživjeti.

Veselo smo silazili u sunčanu dolinu Planice. Ah, kako li nam je prijala topla hrana! Život nam se je pričinio tako lijep i zanimiv, kakav može biti samo poslije naporne i teške borbe, koja je bila otvorena, časna i viteška.

Slavko Brezovečki, Zagreb.

USPON PREKO JUGOISTOČNE STIJENE KLEKA (1180 m)

Često puta sam slušao od mnogih planinara za Klek kod Ogulina, a najviše me je zanimalo, kada sam čuo, da na Kleku mnogi zagrebački planinari okušavaju svoju penjačku vještinu. Kako se konačno osnovala u krilu Hrvatskog Planinarskog Društva u Zagrebu Alpinistička sekcija na skromnim i solidnim temeljima, našao sam u njoj nekoliko prijatelja zadojenih alpinističkom idejom, kojoj sam i ja već dulje vremena odani poklonik. Da se ostvari moja davna želja, pružila mi se eto sada zgoda, da sa svojim prijateljima posjetim Klek. Dne 2. 6. 1935. rano ujutro dospjeli smo u Ogulin vlakom iz Zagreba te se još za tame uputili cestom prema Kleku. Jutro je bilo svježe, a naše raspoloženje naročito, kada smo sa prvog proplanka ugledali pred sobom kameni masiv željenog cilja. Sunce je upravo izlazilo, a njegovi prvi traci pozlaćivali su iz dajine kupoli sličan kameniti vrh, koji se umivao u prozirnoj jutarnjoj magli. Po lijepom, markiranom putu uspinjali smo se preko strmih livada te smo od prilike 20 minuta prije vrha zavili sa puta udesno i spustili se preko kamenja i drvlja strmo do podnožja stijene. Klekova stijena visoka je oko 160—180 m, a zbog svoje strmine vrlo je impozantna, te se čini čovjeku neprolazna. Još prije dvije godine opisao mi je jedan moj prijatelj tu stijenu, preko koje se je on već uspeo, (»Cepinaška smjer«: Brahm-Lukšić), te sam tako bio uvjeren, da ćemo i mi izvršiti uspon preko nje na vrh. Smjer uspona počinje po prilici u sredini stijene pa kreće lijevo koso kroz stijenu sa izlazom 40 m lijevo od vrha. Bilo nas je pet: jedina ženska Milica Kobac, te Vjekoslav Čubelić, Ernst Krempeler, Božidar Gudlek i moja malenkost. Opremili smo se penjački te se nazvezali užetom i započeli sa usponom.

U stijenu smo ušli, nekoliko metara lijevo od ulaza gore spomenute Cepinaške smjeri, kroz uzak, sedam metara visok, a u gornjem dijelu prevjesan kamín, kroz koji smo sa teškoćom prošli zabivši u njemu jedan klin. Iznad kamina nalazi se mali prostor za osiguranje, gdje imade mjesta samo za dvojicu. Sada slijedi kratak prelaz četiri metra u desno pod trbušastu i trošnu stijenu, gdje sam kao prvi penjač morao zabiti još jedan klin, pomoću kojega je bio omogućen prolaz prema gore pod strmu stijenu. Ispod te stijene zavio sam na lijevo po krušljivom terenu na ulaz široke usjekline (grapa), koja se podiže sve do pod vrha. Osigurao sam prijatelje i prisluskivao, kako izbijaju klinove iz stijene. Kad smo svi bili zajedno, krenuli smo lako po travom obrasлом terenu u usjeklinu te 30 m od njenog ulaza zavili desno do pod visoki i duboki kamin. Uspon kroz taj kamin vrlo je zanimljiv i pruža penjaču priliku, da okuša u njemu svoju sposobnost, jer su stijene kamina do prve trećine nešto rasčlanjene, a ostali dio je posve gladak i prema lijevoj strani prevjesan. Zato se valja ovdje uspinjati na taj način, da se ledima upire u jednu stijenu, a nogama i rukom u protivnu stijenu, te se upiranjem prema gore oprezno pomiče naprijed. Pod samim završetkom kamina udaljuju se stijene jedna od druge tako široko, da treba preći na vanjsku rasčlanjenu stijenu i po njoj nekoliko metara do izlaza. (Visina kamina oko 18 m). Zatim slijedi od izlaza iz kamina prelaz desno gore u drugi mali više kamini sličan žlijeb, koji na gornjem dijelu imade strop. Radi

toga smo ispod toga stropa zavili lijevo po strmoj i ispostavljenoj stijeni, koja imade dobre i čvrste oprimke. Sada slijedi izlaz na travnatu kosinu, koja je u gornjem dijelu obrasla grmljem. Preko nje smo izašli na markirani put te po njemu za tri minute na sam vrh Kleka. Vrijeme je pogodovalo usponu.

Sam uspon je težak. Od ulaza u stijenu do izlaza traje četiri i po sata. Ovaj uspon možemo usporediti sa mnogim usponima u našim Alpama, jer penica pruža potpuni alpski užitak. Vrlo zadovoljni vraćali smo se kući, jer smo bili sretni, što smo na skromnom Kleku proživjeli ono, što pružaju penjačima Alpe.

S. Brezovečki, Zagreb.

Društvene vijesti

Ovogodišnji upravni odbor HPD matice u Zagrebu. Na 61. redovitoj glavnoj godišnjoj skupštini Hrvatskog Planinarskog Društva matice u Zagrebu, koja je održana 26. VI. o. g. popunjeno je upravni odbor, koji se je na sjednici, održanoj 3. VII. o. g., konstituirao kako slijedi: Predsjednik: Dr. Ante Cividini, ravnatelj učiteljske škole u m.; potpredsjednik I.: Dr. Zlatko Prebeg, odvjetnik; potpredsjednik II.: Dr. Fran Kušan, sveuč. asistent, urednik »Hrvatskog Planinara« i ref. za kulturno-prosvjetni rad; tajnik: Josip Plaček, priv. čin., pročelnik Putne blagajne; zamjenik tajnika: Boris Vratar, stud. phil., ref. za šiljarstvo i čuvar geografskih karata; blagajnik: Antun Glad, privatni činovnik; zamjenik blagajnika: Viktor Milinarić, bankovni činovnik; ekonom: Ing. Lujo Šenderdi, referent gradevinske sekcije; zamjenik ekonoma: Slavko Hitzthaler, fotograf, poslovoda, čuvar diapositiva i kliješta; knjižničar: Ćiril Bronić, knjižarski poslovoda; odbornici: Dr. Vlastimir Vimpulšek, odvjetnik, pravni referent; Josip Lekavac, gradski činovnik; Aleksander Freudenreich, ovl. graditelj, ref. građ. sekcije; Vladimir Veiler, građ. poduzetnik, ref. građ. sekcije; Miroslav Čubelić, priv. čin., ref. za zimski sport; Dr. Đuro Janečović, odvjetnik; Viktor Šetina, gradski činovnik; Viktor Skendrović, limarski obrtnik; Slavko Sagovac, priv. čin., ref. za markacije i izlete; nadzorni odbor: Milivoj Benković, bankovni činovnik; Ivka Crnetić, privatni činovnik; Rudolf Štefan, bankovni činovnik.

Promjena imena. HPD podružnica »Čakovec« u Pakracu dobila je prvu Banske uprave za promjenu imena u »Psunj«.

HPD. podružnica »Učka« u Kastvu prestala da radi. Na skupštini ove podružnice, održanoj 17. III. ov. g., iznosi predsjednik Dr. F. Jelušić sve poteškoće, zbog kojih nije uopće bio moguć rad u podružnici. U Kastvu da građanstvo nema smisla ni potrebe za planinarstvom. Sav društveni život apsorbiraju ostala brojna društva. Na Učku se ne može, jer nije naša. Spilja u Zametu, koja bi privlačila i druge planinare u Kastvu, nepristupačna je i niko ne može u nju. Radi svih tih okolnosti predsjednik predlaže ukidanje podružnice, koja i znako u stvari već tri godine ne postoji. Nakon govora društvenog blagajnika, koji potpomaže predsjednika, skupština jednoglasno donosi začljučak da se podružnica konačno ukine.

HPD. podružnica »Viševica« u Fužinama, koja je zbog premještenja ranijih članova odbora prestala još pred 2—3 godine da djeluje, započela je ponovno da radi. Ing. L. Lovrić sazvao je za 20. lipnja ov. g. skupštinu, na kojoj je pročitao i protumačio dopise HPD matice u Zagrebu, kojima se poziva na obnovljenje podružnice. Prisutni jednoglasno prihvaćaju prijedlog ing. Lovrića,

da se tim danom nastavi sa radom podružnice te izabiru ovaj upravni odbor: predsjednik Ing. L. Lovrić, tajnik M. Kollenc, blagajnik T. Kauzlaric, odbornici V. Stojnić i Đ. Krnaić. U nadzorni su odbor ušli: V. Pemper, Z. Milošević i R. Mihelčić. Obnovljenoj podružnici želimo svaku sreću i uspjeh u novom i teškom radu, koji će pridonijeti svoj dio u cijelokupnom našem pokretu.

HPD podružnica »Goršak« u Mrzlim Vodicama održala je 21. lipnja ov. g. svoju glavnu i redovitu godišnju skupštinu. Predsjednik Ing. N. Zdanovskij izvješće, da se je rad ove podružnice u prošloj godini uglavnom sastojao u izgradnji puta na Risnjak. Prošle je godine izgrađena staza u duljini od nekih 800 m, od Medvjedića Vrata prema Suhoj Rečini. Ove se godine gradi i bit će za koji dan dogotovljen visinski put Medvjeda Vrata — Risnjak, u dužini od oko 2 km. Ovim će putem biti planinarima skraćen pristup na Risnjak za najmanje 40 min. Put je izgrađen vrlo solidno, sa neznatnim i skoro svuda podjednakim usponom. Po ljepoti je jedan od najljepših partija na Risnjaku. Na gradnju je podružnica utrošila oko 7.000 Din. Zbog duge bolesti predsjednika kao i zbog teških materijalnih prilika svojih članova podružnica nije priredivala skupne izlete. Isto tako otpada za sada izgradnja skloništa na Medvjedim Vratima, budući da je otvaranjem nove staze pristup na Risnjak znatno olakšan i skraćen, pa nije potreban prekid puta.

Rad HPD podružnice »Japetić« u Samoboru. Glavna godišnja skupština ove podružnice održana je 18. svibnja ov. g. Prisutan je i predsjednik HPD-a Dr. A. Cividini. Skupština započinje pozdravnim govorom predsjednika podružnice S. Šoića, koji ističe, kako sadašnji odbor radi skoro neprekidno već 11 godina te ne zna, zašto se uvijek biraju jedni te isti članovi, dok se ovamo govor, da jedna skupina članova želi neku promjenu u upravnom odboru. Hvali rad pojedinih članova odbora, a napose članova F. Flasara i braće Sirovica. Zahvaljuje se i prijateljima izvan odbora. Iza toga čita tajnik Matoda svoj izvještaj, koji je vrlo opsežan i iscrpljiv te prikazuje u potpunosti prošlogodišnji rad podružnice. Društvo ima: 1 utemeljitelja, 2 začasna, 170 redovitih članova i 38 daka. Priređeno je 48 izleta u blizu i dalje krajeve. U tome se vidi stalni napredak, interes za izlete neprestano raste. Član J. Filipc kupio je u blizini Cerinsko g. Vira komad livade i darovao ga podružnici za odmaralište planinarima i izletnicima. Uprava Općine Trgovišta Samobora ustupila je na uporabu prostorije u trgovinoj zgradi. Društvo je aktivno sudjelovalo u proslavama i svečanostima susjednih podružnica i matice. Provedeno je tačno i temeljito označivanje planinarskih puteva u Samoborskom gorju. Obavljen je pregled vrela pitke vode kod Šoićeve kuće u Lipovačkog Dragi te načinjen nacrt i proračun za njegovo uređenje. Zbog nedostatka sredstava dalje se nije ništa učinilo. U Šoićevu kući izvršeni su razni popravci. Puna se pažnja posvećuje Okić gradu. Izrađeni su u svrhu propagande raznovrsni znakovi na drvenim pločicama. Tu je podružnicu mnogo zadužio član odbora F. Flasar. Na poticaj ovog člana a uz suradnju gg. kapetana J. Jelačića i F. Malzata izrađen je točan zemljovid Samoborske okolice. Velika je zasluga člana F. Flasara i u drugim radovima i žrtvama za društvo pa mu i tajnik izriče veliku zahvalnost. Zahvalnost se izriče i drugim vrlo zaslužnim članovima, koji učinile vrlo mnogo za naše društvo. U tako predanom i složnom radu na korist hrvatskog naroda treba i u buduće da ustrajemo. Poslije tajnika izvještava blagajnik S. Kompare o stanju blagajne. Slijedi izvještaj o Ski-sekciji, koja ima 80 vrlo agilnih članova. Razdijeljena su i odlikovanja članovima-pobjednicima. Primljen je uz odobravanje i izvještaj nadzornog odbora. Predsjednik Šoić predlaže

izbor pomagača upravnog odbora, čemu se protivi Dr. M. Jurčić i predlaže da iz odbora istupe neki članovi, a na njihovo mjesto da se izaberu nekoji mlađi članovi. Mr. M. Klešić i vesel zanimanje mlađih ljudi za društveni rad, ali je mišljenja da se sve odgodi do slijedeće godišnje skupštine, kada će se i onako birati novi upravni odbor. Dr. Cividini razlaže društvena pravila i predlaže promjenu odbora redovitim putem. Nakon svestranog pretresa ovog pitanja rješava se da sve ostane do slijedeće glavne skupštine. Ističu se zasluge predsjednika Šoića, nakon čega mu se predaje diploma Matice, kojom se imenuje začasnim članom. Predsjednik zahvaljuje na odlikovanju te obećaje, da će i dalje raditi na korist i napredak društva. Time je ova redovita skupština završena.

HPD podružnica »Paklenica« u Starigradu održala je svoju glavnu godišnju skupštinu dne 14. travnja o. g. Nakon otvorenja skupštine od strane društvenog predsjednika Don A. Adžije jednoglasno se potvrđuje stara uprava. Iz izvještaja društvenih funkcijonara vide se sve poteškoće, koje proizlaze iz slabih imućstvenih prilika društvenih članova. Članovi su većinom seljaci, koji zbog slabih materijalnih prilika ne mogu udovoljavati svojim dužnostima. Predsjednik potanko izvješćuje, koliko je podružnica zadnjih godina poradila uspješno na probijanju turističke ceste ispod Velebita od sela Tribanj do Obrovca.

HPD podružnica »Svilaja« u Sinju. Nakon nekoliko godina mirovanja podružnica ponovno oživljuje i započinje oaktivnjim radom. 14. travnja o. g. održana je godišnja skupština, koju otvara pozdravnom besjedom g. Bradić. On poziva članove da budu agilniji, da svoje društvene dužnosti redovito vrše i da šire ciljeve našeg planinarstva. D. Milošević izvješćuje prisutne o nekadanjem radu podružnice i o blagajničkom stanju. Izabran je novi upravni odbor: Š. Bradić, predsjednik; A. Drenić, potpredsjednik; D. Milošević, tajnik; D. Dujišin, blagajnik; ing. K. Mozetić, A. Milunović i B. Ćović, odbornici. Predsjednik preporučuje članstvu složan i zajednički rad pa nakon pretresa nekih društvenih pitanja zaključuje skupštinu. Podružnica broji danas 25 članova, pa je i to garancija, da će društvo krenuti putem napretka i uspješnijeg rada.

H. P. D. podružnica »Mali Rajinac« u Otočcu održala je 14. travnja o. g. svoju glavnu godišnju skupštinu, na kojoj je predsjednik Mr. F. Časte k opisao cilj društva i pozvao članove na jaču suradnju. Tajnik Favale čita izvještaj: društvo ima 24 člana, dok priređivanje izleta nije bilo moguće provesti iz raznih uzroka. Uopće je rad u svim smjerovima zapinjao. Treba čekati povoljnije prilike, pa da se društveni rad razvije onako kako svi planinari žele. Nakon izvještaja blagajnika i nadzornog odbora skupština bira novi odbor: predsjednik Mr. F. Časte k, njegov zamjenik I. Žubrinić, tajnik D. Milinković, blagajnik J. Favale, odbornici: J. Marić, L. Kolaković i N. Durbešić. U nadzorni su odbor izabrani: M. Kovačević, J. Duić i M. Snidaršić.

H. P. D. podružnica »Željezna Gora« u Čakovcu održala je 24. ožujka 1935. XI. redovitu godišnju skupštinu. Nakon pozdrava predsjednika Dra B. Ilijanića čita tajnik A. Polansky svoj izvještaj: podružnica ima ukupno 49 članova. Društvo je radilo na priređivanju izleta i na propagandi planinarstva, držeći se uglavnom uputa Matice društva u Zagrebu. Podružnica je materijalno potpomovala gradnju planinarske kuće na Ravnoj Gori, što ju je podigla H. P. D. podružnica u Varaždinu. Blagajnički izvještaj pokazuje vrlo povoljno stanje podružničke blagajne. Nakon razriješnice bira se novi odbor: predsjednik, dr. B. Ilijanić; potpredsjednik, I. Kraljek; tajnik i blagajnik A. Polansky; od-

bornici: B. Šteger, A. Kraill, D. Novak, P. Wolf; nadzorni odbor: M. Badanjak, F. Mayeršćak, M. Maceković.

Redovita godišnja skupština HPD podružnice »Strahinščica« u Krapini održana je 1. lipnja ove godine. Nakon pozdrava predsjednika J. Kompare a izvještava o prošlogodišnjem radu podružnice tajnik J. Mališ. Podružnica broji 36 redovitih i 6 članova utemeljitelja. Priredeno je 12 izleta. Obnovljena je markacija Krapina — Brezovica i od Crnelovog puta preko Brezovice do Durmanca. Obavljena je proslava 10-godišnjice opstanka podružnice, na kojoj je prikazan historijat našeg planinarstva u Krapini. Učestvovalo se je i u prošlogodišnjem slavlju Središnjice. — Slijede izvještaji ostalih članova odbora. Izrazuje se zapisnička hvala bivšem tajniku S. Lobercu.

Godišnja skupština HPD podružnice »Plešivica« u Jastrebarskom održana je 13. travnja ove godine. Skupština započinje opširnim i stvarnim govorom predsjednika J. Brkića, koji prikazuje osnutak hrvatskog planinarstva i njegove ciljeve te ističe potrebu pohađanja prvenstveno naših planina. Poziva na pretplatu za »Hrvatski Planinar«, te nabraja rad i uspjeh cijelokupnog našeg planinarstva. Nakon ovog iscrpljivog govora društvenog predsjednika izvještava za tajnika S. Škrabe, inače društveni blagajnik (tajnik R. Rade odsutan). Članova ima 39. Priredeno je 6 izleta sa relativno slabim odazivom članova. Udešene su vlastite društvene prostorije, za što su zasluzni uz predsjednika i brojni članovi. Predsjednik je zastupao podružnicu na proslavi u Zagrebu. Slijedi blagajnički izvještaj, koji pokazuje povoljno materijalno stanje podružnice. S izvještajem nadzornog odbora zaključena je ova skupština.

Njemačka ekspedicija na Himalaju 1934. Vodstvo njemačke ekspedicije na Himalaju iz godine 1934 piše: »Rado Vam potvrđujemo, da je njemačko-amerikanska ekspedicija na Himalaju iz 1932. godine (Nanga-Parbat ekspedicija) imala izvanredno dobro iskustvo sa Vašom Ovomaltine. Vaš proizvod bio je od neprocjenjive vrijednosti naročito kao okreplna hrana i u velikim visinama. Na osnovu tog povoljnog iskustva odlučili smo da ponesemo veće količine Ovomaltine i kod njemačke Himalaja ekspedicije 1934.«

Časopisi

Berg und Ski. — Zeitschrift des Alpenvereines Donauland. Wien.

Srpanj 1935: Guido Rey (Dr. J. Braunstein). — Bergtage eines Musikers. — Generalversammlung der U. I. A. A. — Nachrichten. — Von unseren Hütten. — Neues Reisen — Neue Ziele. — Alpine Literatur.

Časopis turistů. — Měsíčník Klubu českoslov. turistů v Praze.

5. 1935: Nové směry v pěši turistice? — Třebon, jezerní město (Ing. K. Perlharter). — Co to jest kras? (Prof. Dr. R. Kettner). — Slovenské Krušnohoří (K. Tejkal). — Bezručův kraj (K. Riegler). — Tvůrce plastických map a jeho životní dilo. — Udobní přehrada pod hradem Ohebem. — Nitransko (Dr. V. Václavík). — Sázavská Stvořidla. — Vijesti.

La Montagne. — Revue du Club Alpin Français. Paris.

Svibanj 1935: Montagne à moutons (J. Jacoupy). — Sa dernière course (E. Krebs). — Visites à la grotte Devaux (G. et J. Rösch). — L'arête Nord du Pic Bourcet (J. Boëlli). — La visibilité entre le Pic du Midi, le Canigou et la Barre des Ecrins (H. Garrigue). — Bibliographie et critique. — La saison 1934 dans les Pyrénées. Chronique du C. A. F. Assemblée des Délégués du 7 avril 1935.

Mitteilungen des Deutschen u. Oesterreichischen Alpenvereins. München.
Srpanj 1935: Gespräch auf dem Gipfel (O. E. Meyer). — O. Ampferers Geologischer Führer durch die Gesäuseberge (Prof. Dr. R. v. Klebelberg). — Eine neue Ortlerkarte (Ing. L. Agarter). — »Alpenwörter« (Dr. K. Finslerwalder). — Bergfahrten um die Hauerseehütte (Dr. E. Hoffmann). — Die erste Besteigung der Mädelegabel (J. Schwimmer). — Auf Höhenwegen durch die Lechtaler Alpen (Dr. E. Hermann). — Ein Rucksack voll Erfahrung (W. Flraig). — Im Zeichen des grünen Kreuzes (A. Nossberger). — Vereinsangelegenheiten. Verschiedenes.

Osterreichische Alpenzeitung. — Herausgegeben vom Österreichischen Alpenklub, Wien.

Srpanj 1935: Klubnachrichten. — Kaukasus 1935. — Eine Klubfahrt über die Badilekante (W. Mierisch). — Eine Kletterfahrt in den Kalkköpfeln (H. Tiefenbrunner). — Mit dem Flugzeug im Säntisgebiet (E. Klemm). — Der Friedhof von Sexten. — Fahrtenberichte. Aus den Vereinen. Bücher und Zeitschriften.

Věstník Klubu alpistů českoslov. v Praze.

4, 1935.: Članstvu našeho Kluba! — Bojechtivost ve velehorach (J. Janeba). — Marmolada (L. Škvor). — Alpismus (Dr. J. Pečírk a). — Hruboskalska (Ing. F. Gottmann). — Slijede razne vijesti i pregled časopisa.

Rivista mensile del Club Alpino Italiano. Roma.

Lipanj 1935: Ottorino Mezzalama: Presente! (A. Manaresi). — Mon Blanc du Tacul (G. Gervasutti). — Sul Cimon della Pala per la »via dei bellusi« (F. Bianchetti). — La parete Nord del Pizzo Palü (L. Taglia bu e). — L'alimentazione dell' alpinista (Prof. C. Foà). — Storia di una la ascensione di 6º grado (Prof. V. Cesa de Marchi). — Il Gross-Glockner per la »via Pallavicini« (G. Evola). — Alla reggia di Laurino (S. Prada). — Pigne d'Arolla, m 3801 (G. Dreh e r). — Divagazioni sul tema »Alpi e alpinismo« (Dott. A. Ferrari). — Cronaca alpina. Notiziario.

SADRŽAJ: Dr. J. Fleger: Sa Čvrsnice planine (sa sl.), str. 257. — D. Pan y: Planinarstvo i turizam na Jadranu, str. 265. — D. Jakšić: Po bugarskim planinama (sa 3 sl.), str. 268. — P. Lučić-Rokić: Iz Sinja na Svilaju planinu, str. 275. — Zagrebačka Gora kao šumsko izletište, str. 277. — S. Brezovečki: Sjeverozapadni greben Jalovca, str. 280; Sjeverna usjeklina Jalovca (sa 1 sl.), str. 281; Uspon preko jugoistočne stijene Kleka, str. 283. — Društvene vijesti, str. 284. — Časopisi, str. 287. — Prilozi: Veliki Kuk u Čvrsnici planini (J. Cvitković) i Klek kod Ogulina (Dr. D. Marković).

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu i to u prvoj polovici mjeseca. Pretplata stoji godišnje: za društvene članove Din. 50.— (daci i naučnici plaćaju Din. 40.—), za nečlanove Din. 60.—; za inozemstvo Din. 70.—. Pojedini broj stoji Din. 5.—. Preplatu, oglase i reklamacije prima HPD Središnjica u Zagrebu, Varšavska ulica 2a. — Odgovorni urednik: Dr. Fran Kušan, Vinogradarska cesta 33/I. — Rukopisi se šalju na urednika. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskar »Tipografije« d. d., Zagreb, Preobraženska 6. — Za tiskar odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47.